

УДК 336.2:352:336.14

JEL H71, H72, H25, R11, R58

DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-5940.1.2026.22>**Марина Слатвінська**

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри фінансів,

Одеський національний економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7356-1189>E-mail: slatma81@gmail.com**Дмитро Перекопський**

аспірант,

Одеський національний економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3413-7293>E-mail: dmitriyp1709@gmail.com

ПОДАТКОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Анотація. Метою дослідження є ідентифікація та систематизація податкових детермінант формування доходів територіальних громад України в умовах повоєнного відновлення, оцінка їх динаміки за 2020–2025 роки та обґрунтування напрямів вдосконалення державної податкової політики на місцевому рівні. Методи дослідження – загальнонаукові та спеціальні: системний аналіз (виявлення взаємозв'язків між складовими механізми формування доходів територіальних громад); порівняльний аналіз (оцінка динаміки); структурно-функціональний аналіз. В результаті дослідження виявлено системні суперечності у функціонуванні місцевих фінансів під час воєнного стану, зокрема дисбаланс між централізованим фіскальним перерозподілом та зростанням видаткових обов'язків громад. Оцінено динаміку податкових надходжень у 2020–2025 роках, що підтвердило домінуючу роль податків у забезпеченні фінансової спроможності територіальних громад. Запропоновано трикомпонентну класифікацію податкових детермінант, яка вирізняє базові, інституційні та стимулюючі детермінанти відповідно до їхньої природи, функцій, рівня управлінського впливу. Акцентовано на подвійному впливі податкових пільг, зокрема в рамках індустріальних парків, на фіскальній стійкості громад і зазначено, що хоча такі інструменти генерують довгострокові мультиплікативні ефекти через залучення інвестицій та зростання зайнятості, вони одночасно створюють короткострокові фіскальні втрати для місцевих бюджетів. Виявлено брак методологічних інструментів для оцінки відкладених фіскальних ефектів на рівні громади. Окреслено ключові суперечності в чинній фінансовій політиці, включаючи невідповідності між державними та місцевими фіскальними інтересами, відмічена недостатня гнучкість податкових інструментів для задоволення диференційованих регіональних потреб. Обґрунтовано напрями вдосконалення податкової політики в контексті післявоєнного відновлення, включаючи запровадження податкових стимулів на основі результатів діяльності, механізми компенсації втрат місцевих бюджетів, розширення реальної податкової автономії громад та інтеграції податкового планування зі стратегічним місцевим розвитком.

Ключові слова: податкові детермінанти, територіальні громади, податкові стимули, індустріальні парки, фіскальна спроможність, післявоєнна відбудова, місцеві бюджети, податкова політика, децентралізація, фінансова автономія.

Maryna Slatvinska

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Head of the Department of Finance,

Odesa National Economic University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7356-1189>E-mail: slatma81@gmail.com**Dmytro Perekopskiy**

Postgraduate Student,

Odesa National Economic University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3413-7293>E-mail: dmitriyp1709@gmail.com

TAX DETERMINANTS OF FORMATION OF REVENUES OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECONSTRUCTION

Abstract. The purpose of the study is to identify and systematize the tax determinants of the formation of income of territorial communities of Ukraine in the conditions of post-war recovery, assess their dynamics for 2020–2025 and substantiate the directions for improving state tax policy at the local level. Research methods – general scientific and special: system analysis (identification of relationships between the components of the mechanism for the formation of income of territorial communities); comparative analysis (assessment of dynamics); structural and functional analysis. As a result of the study, systemic contradictions in the functioning of local finances during martial law were identified, in particular, the imbalance between centralized fiscal redistribution and the growth of expenditure responsibilities of communities. The dynamics of tax revenues in 2020–2025 were assessed, which confirmed the dominant role of taxes in ensuring the financial capacity of territorial communities. A three-component classification of tax

determinants is proposed, which distinguishes basic, institutional and incentive determinants according to their nature, functions, and level of managerial influence. The emphasis is on the dual impact of tax incentives, in particular within industrial parks, on the fiscal sustainability of communities and it is noted that although such instruments generate long-term multiplier effects through attracting investment and increasing employment, they simultaneously create short-term fiscal losses for local budgets. The lack of methodological tools for assessing deferred fiscal effects at the community level is identified. Key contradictions in the current financial policy are outlined, including discrepancies between state and local fiscal interests, and the lack of flexibility of tax instruments to meet differentiated regional needs is noted. The directions for improving tax policy in the context of post-war recovery are substantiated, including the introduction of tax incentives based on performance results, mechanisms for compensating for losses in local budgets, expanding the real tax autonomy of communities, and integrating tax planning with strategic local development.

Keywords: tax determinants, territorial communities, tax incentives, industrial parks, fiscal capacity, post-war reconstruction, local budgets, tax policy, decentralization, financial autonomy.

Вступ. Повоєнне відновлення економіки України є одним із найбільш масштабних і складних завдань сучасної фінансової політики. В цих процесах територіальні громади виступають безпосередньою ареною соціально-економічних перетворень, базовою одиницею децентралізованої системи управління, що забезпечує надання соціальних послуг, розвиток інфраструктури та формування сприятливого середовища для ведення бізнесу. Зміцнення фінансової спроможності громад є передумовою успішного відновлення країни в цілому. Водночас функціонування місцевих бюджетів в умовах воєнного стану має глибокі системні суперечності, які лежать в площині перерозподілу фінансових потоків громадами та виконання ними власних і делегованих повноважень. З одного боку, держава змушена скорочувати частку фінансових ресурсів, що залишаються на місцях, перерозподіляючи їх на потреби оборони, а з іншого – територіальні громади несуть основний тягар щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб, відновлення зруйнованої інфраструктури, утримання соціальної сфери. Така суперечність загострюється в контексті регіональної асиметрії. Міста-реципієнти релокованого бізнесу демонструють зростання доходів, прифронтові та деокуповані громади потерпають від катастрофічного скорочення власної доходної бази. У цьому контексті дослідження податкових детермінант формування доходів територіальних громад набуває не лише теоретичного, а й практичного значення, оскільки від їх концептуального розуміння залежить ефективність державної політики у сфері місцевих фінансів в умовах повоєнного відновлення.

Метою статті є ідентифікація та систематизація податкових детермінант формування доходів територіальних громад України в умовах повоєнного відновлення, оцінка їх динаміки за 2020–2025 роки та обґрунтування напрямів вдосконалення державної податкової політики на місцевому рівні.

Для досягнення поставленої мети вирішуються такі завдання: аналіз структури та динаміки податкових надходжень до місцевих бюджетів у 2020–2025 роках; класифікація податкових детермінант за рівнем впливу та характером дії; оцінка суперечливого впливу механізму пільгового оподаткування індустріальних парків на фінансову спроможність громад; формування пропозицій щодо трансформації податкової політики в контексті повоєнного відновлення.

Літературний огляд. Проблематика фінансової спроможності територіальних громад перебуває в центрі уваги української наукової думки починаючи з першого етапу бюджетної децентралізації. У працях О. Кириленко [1], І. Луїної [2], В. Зайчикової і І. Лютого [3] закладено теоретичні основи дослідження фінансової автономії місцевого самоврядування, зокрема щодо оптимальних меж розпо-

ділу бюджетних повноважень між рівнями публічного управління. Актуальні аспекти трансформації місцевих бюджетів в умовах децентралізаційної реформи розкрито у дослідженнях В. Письменного [4; 5], Т. Затонацької [6]. Тоді як Ф. Ткачик розкриває детермінанти податкового планування, визначаючи його вплив на фінансовий стан суб'єктів господарської діяльності [7]. Питання впливу прямих іноземних інвестицій та інституційних стимулів на фіскальний потенціал регіонів, роль податкового потенціалу розглядаються у дослідженнях А. Крисоватого [8] та О. Десятнюк [9]. Роль спеціальних економічних зон, індустріальних парків у формуванні податкової бази вивчалася переважно в контексті інвестиційної привабливості, а їх вплив на доходну базу місцевих бюджетів залишається недостатньо опрацьованим.

В реаліях сьогодення сформувався новий науковий дискурс, пов'язаний зі специфікою функціонування місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. Аналітичні матеріали Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування [10], платформи «Децентралізація» засвідчують суттєву трансформацію фіскального простору громад, яка потребує системного наукового осмислення. Питання інтеграції податкових детермінант з інструментами повоєнного відновлення, зокрема індустріальними парками, залишаються недостатньо висвітленими у науковій літературі, що зумовлює актуальність цього дослідження.

Методологія. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Системний аналіз застосовано для виявлення взаємозв'язків між складовими механізму формування доходів територіальних громад. Порівняльний аналіз використано для оцінки динаміки податкових детермінант доходів громад у 2020–2025 роках. Метод структурно-функціонального аналізу дозволив розкрити роль окремих детермінант у загальній системі фіскального регулювання.

Основна частина. Аналіз даних щодо формування доходів територіальних громад та пошук ефективних шляхів управління фінансовими ресурсами на рівні громад дозволили виявити ключові детермінанти, що забезпечують фінансову автономію та підвищують конкурентоспроможність територій. В умовах широкомасштабного вторгнення загострюється проблематика забезпечення стабільності бюджетів громад. Це напряму впливає на здатність громад здійснювати відновлення територій та реалізацію соціально – економічних ініціатив. Їхнє функціонування в таких умовах, незважаючи на значні обмеження та непередбачувані виклики, що пов'язані з війною, спрямоване на забезпечення фінансової самостійності територій і підтримку життєво важливих послуг, захист та відновлення критичної інфраструк-

тури, реалізацію інвестиційних та інноваційних проєктів. Ефективне адміністрування податків та зборів визначає потенціал бюджетів громад, їхню спроможність акумулювати фінансові ресурси для розвитку. У сучасних умовах економічних трансформацій особливо актуальним є пошук інструментів, що забезпечують наповнення доходної частини місцевих бюджетів, гарантуючи автономію територій і задоволення потреб громадян.

З метою системного аналізу чинників, що формують доходну базу територіальних громад, пропонується триєдина класифікація податкових детермінант за їх природою, функцією та рівнем управлінського впливу. Авторський підхід полягає у розгляді податкових детермінант за такою класифікацією як базові, інституційні та стимулюючі. Базові детермінанти є первинним і найбільш стабільним джерелом формування місцевих бюджетів. Центральне місце серед них традиційно займає ПДФО. Важливими базовими детермінантами залишаються також єдиний податок, плата за землю, акцизний податок, податок на прибуток підприємств приватного сектору та податок на нерухоме майно.

Аналіз офіційних даних Міністерства фінансів України свідчить про суттєву трансформацію фіскальної політики місцевих бюджетів протягом досліджуваного періоду. Якщо впродовж 2017–2021 років частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансфертів) стабільно перебувала в діапазоні 22,3–23,3%, то подальший розвиток подій порушив цю рівновагу.

У 2022 році, попри повномасштабне вторгнення, частка місцевих бюджетів навіть зросла до 24,4% завдяки різкому збільшенню надходжень ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців, чисельність яких суттєво зросла. Проте вже у 2023 році ситуація кардинально змінилася: Законом України № 3428-IX від 08.11.2023 з 1 жовтня 2023 року військовий ПДФО було вилучено з місцевих бюджетів і спрямовано до державного бюджету на потреби оборонно-промислового комплексу. Це рішення призвело до падіння частки місцевих бюджетів до 17,8% – найнижчого показника з початку децентралізаційної реформи. У 2024 році ситуація продовжила погіршуватись: частка місцевих бюджетів у перші чотири місяці впала до 15,7%. Водночас, завдяки адаптації бізнесу до умов воєнного стану та зростанню номінальних доходів населення, абсолютні обсяги надходжень до загального фонду місцевих бюджетів продовжили зростати.

В умовах воєнного стану відбулися зміни в бюджетному законодавстві, що спростили місцевий бюджетний процес і розширили повноваження уряду та органів місцевого самоврядування щодо управління

коштами. Аналіз доходів бюджетів громад за період 2020–2025 років показує їх вплив на фінансову самостійність і конкурентоспроможність територій, на зростання фіскального потенціалу громад. Воєнний стан спричинив суттєві зміни в структурі доходів бюджетів громад як у номінальному вираженні, так і за темпами зростання окремих категорій надходжень. Загальний обсяг доходів територіальних громад збільшився з 555,09 млрд грн у 2022 році до 751,9 млрд грн у 2025 році (за даними табл. 1). Такий приріст відбувся в умовах постійних викликів, пов'язаних із повоєнним відновленням, трансформацією міжбюджетних відносин та зміною механізмів фінансової підтримки громад.

Аналіз даних дає підстави стверджувати, що податкові надходження залишаються ключовим джерелом формування бюджетів територіальних громад. У 2024 році їх обсяг склав 441,09 млрд грн, що на 1,5% перевищує показник 2023 року, а у 2025 році 504,52 млрд. грн або на 14,4% більше за попередній рік.

Податки забезпечують надійну фінансову основу для автономії громад. Додатково, фінансова підтримка з боку ЄС, іноземних урядів та міжнародних організацій у 2025 році залишилася такою ж як і у передньому році.

Протягом досліджуваного періоду помітним став ріст частки податкових надходжень у структурі доходів. Якщо у 2018 році вона становила 41,34%, то до 2022 року збільшилася до 70,88%. У 2023 р., 2024 р. та 2025 р. частка податків дещо знизилася, досягнувши 66,58%, 64,91% та відповідно 67,1% (за даними рис. 1). Це свідчить, що має місце незначна дієвість проведених податкових реформ, що ускладняється викликами сьогодення.

Про ефективність роботи Державної податкової служби України та органів місцевого самоврядування у сфері адміністрування податків і зборів в частині наповнення доходної частини бюджетів територіальних громад свідчить виконання планових показників (за даними табл. 2). Найбільш стабільним та фіскально ефективним механізмом залишається справляння і розподіл податку на доходи фізичних осіб, що підтверджується регулярним виконанням уточнених планових індикаторів у 2022–2025 рр. У 2024 році зберігається позитивна тенденція щодо податкових детермінант, що свідчить про адаптацію економік громад до тривалого воєнного стану.

Водночас найбільші недоотримання спостерігалися у сфері адміністрування акцизного податку у 2022 році (82,8%), що пояснюється негативним впливом воєнних ризиків на діяльність платників акцизу та змінами в нормативних механізмах зарахування цього податку до бюджетів територіальних громад.

Таблиця 1

Показники надходжень бюджетів територіальних громад в Україні за 2018–2024 рр., млрд грн

Категорії доходів	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Приріст у 2025
Податкові надходження	232,53	270,6	285,6	346,71	393,46	434,5	441,09	504,5	63,43
Неподаткові надходження	28,03	26,11	21,46	27,18	22,04	36,51	43,6	43,08	-0,52
Доходи від операцій з капіталом	2,14	2,93	3,47	3,46	2,28	3,62	4,86	5,95	1,09
Від органів державного управління	298,94	260,3	160,2	202,73	136,75	177,4	187,93	196,1	8,15
Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій	0,09	0,04	0,15	0,04	0,22	0,2	1,43	1,4	-0,03
Цільові фонди	0,68	0,6	0,65	0,57	0,34	0,35	0,62	0,9	0,28
Всього	562,42	560,5	471,5	580,69	555,09	652,6	679,53	751,9	72,41

Джерело: сформовано автором на основі [11]

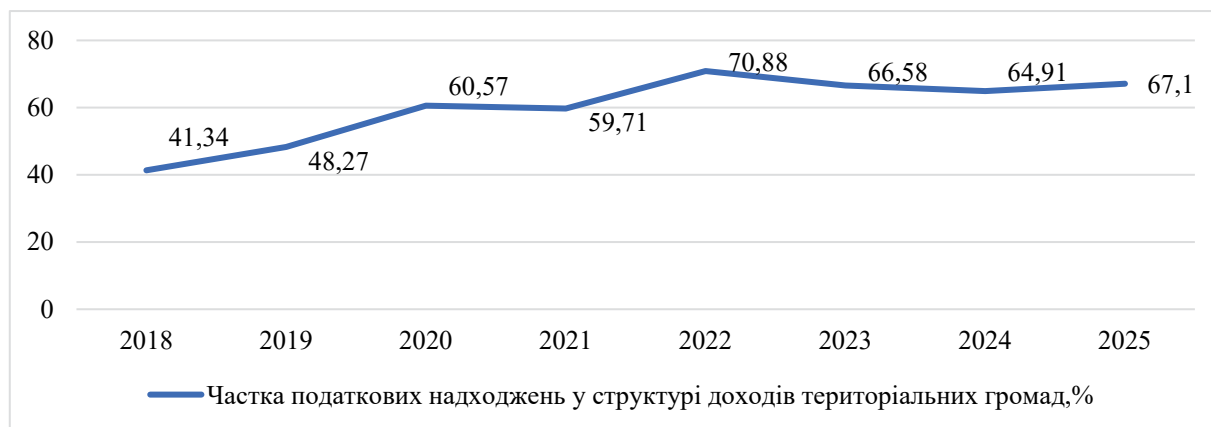

Рис. 1. Динаміка частки податкових надходжень у структурі доходів бюджетів територіальних громад, %

Джерело: сформовано автором на основі [11]

Таблиця 2

Податкові детермінанти доходів бюджетів територіальних громад у 2022–2025 рр, млрд грн

	2022			2023			2024			2025		
	Пл	Ф	Вик, %	Пл	Ф	Вик, %	Пл	Ф	Вик, %	Пл	Ф	Вик, %
ПДФО*	259,1	272,2	106	289	289	100,1	272,9	285,4	104,6	292,7	300,3	102,6
ПП	13,6	13,5	99,5	12,8	15,5	120,6	25,5	27,9	109,3	25,2	23,6	93,6
РП	8,1	8,7	108	6,3	6,0	94,6	6,6	6,5	98,7	6,5	6,6	100,5
АП	15,8	13,1	82,8	20,8	22,4	107,5	26,3	27,9	106,1	34,9	36,9	105,7
Мпз	91,7	84,3	91,9	94,5	100	105,9	116,2	119,8	103,1	138,1	135,3	98
Еп	1,7	1,6	91	1,1	1,3	117,2	1,3	1,5	115,6	1,3	1,6	120,2

Примітка: * – ПДФО – Податок на доходи фізичних осіб; податок на прибуток; РП – рентна плата; АП – акцизний податок; Мпз – місцеві податки та збори; Еп – екологічний податок.

Джерело: сформовано автором на основі [11]

Аналіз останніх 4 років формування доходів бюджетів територіальних громад дає підстави стверджувати, що у 2022 році план було недовиконано за податком на прибуток, акцизним податком, екологічним податком та місцевими податками. У 2025 році недовиконання прослідковуються лише за податком на прибуток та місцевими податками. Враховуючи особливості останніх формувати власні надходження громад, це недовиконання носить негативний характер, знижуючи можливості гнучкості в прийнятті рішень, фінансовій забезпеченості громад.

Найбільш стабільним джерелом доходів залишається податок на доходи фізичних осіб. У 2025 році фактичні надходження ПДФО склали 300,3 млрд грн, що становить 102,6% планового показника, демонструючи передбачуваність і надійність цього фінансового ресурсу для формування спроможності громад.

Податкова стратегія забезпечення функціонування територіальних громад через місцеві податки та збори у 2024 році базується переважно на надходженнях єдиного податку, який формує понад 58% доходів, а також на податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 9%, земельному податку від фізичних та юридичних осіб – 10,9% та орендній платі за землю – 21,9%. Втім серед проблем адміністрування податку на майно слід відмітити – недостатнє наповнення реєстрів нерухомості: реєстр речових прав охоплює лише 30–50% об'єктів, а земельний кадастр – 70–80%. Обмежені повноваження органів місцевого самоврядування у стимулюванні власників майна до внесення інформації та впливу на несумлінних платників, а також відсутність достовірних даних у державних реєстрах і базах ДПС,

значною мірою стримують ефективність адміністрування місцевих податків і зборів.

Війна в Україні мала суттєвий негативний вплив на економіку, що відобразилося на виконанні місцевих бюджетів. Уражені війною територіальні громади частково втратили фінансову спроможність через скорочення надходжень із податку на доходи фізичних осіб, що стало наслідком зниження ділової активності підприємств: проблеми з постачанням сировини, обмеженість замовлень та збуту, складнощі з логістикою, мобілізація працівників до ЗСУ тощо. Додавково впливали втрати акцизних надходжень на пальне (через нульову ставку оподаткування). Це свідчить, що незважаючи на певну адаптацію органів місцевого самоврядування до умов воєнного стану та докладені зусилля для нарощування фіскального потенціалу бюджетів громад, проблеми, які можуть у короткостроковій перспективі негативно впливати на фінансову автономію територій, залишаються.

Ситуація потребує комплексного підходу для посилення фінансової стійкості громад, зокрема шляхом розширення податкової бази, залучення інвестицій та ефективного використання бюджетних ресурсів. Забезпечення фінансової автономії територій є ключовою умовою для підвищення якості життя населення, реалізації соціальних програм і стимулювання місцевого економічного розвитку. Оскільки значна частка власних доходів громад залежить від ефективності управління місцевими податками та зборами, необхідно впроваджувати такі заходи: застосовувати економічно обґрунтовані методики оцінки земель для оподаткування; проводити системну інвентаризацію земель з метою залучення максимальної

площі для оподаткування; формувати прозорі партнерські відносини із бізнесом для забезпечення стабільності соціально-економічного розвитку та прогнозованості доходів; визначати ринкову вартість нерухомого майна для цілей оподаткування; оновлювати та підтримувати інформаційні реєстри з актуальними даними про об'єкти оподаткування. Особливу увагу слід приділити фіскальній співпраці між Державною податковою службою та органами місцевого самоврядування у сфері податку на майно, що передбачає спільний доступ до єдиних реєстрів об'єктів оподаткування. Делегування громадянам таких повноважень дозволить їм брати участь у адмініструванні майнових податків через здійснення організаційно-методичної, контрольної-моніторингової та консультативної діяльності разом із податковими органами, що підвищить податковий потенціал місцевих бюджетів.

Підвищена увага органів місцевого самоврядування до процедур адміністрування майнових податків дозволить: розширити базу декларування об'єктів оподаткування; поступово перейти до прогресивної моделі встановлення ставок; сформувати справедливий підхід до оподаткування власності; підвищити рівень добровільної сплати податків; покращити податкову культуру. Загалом, такий підхід зміцнить фінансову стійкість та забезпечить сталий розвиток територіальних громад України, що узгоджується з пріоритетами сучасної фіскальної політики.

Інституційні детермінанти визначають правові та організаційні рамки функціонування фіскальної системи на місцевому рівні. Ключовою серед них є ступінь податкової автономії – обсяг повноважень громад самостійно встановлювати ставки місцевих податків і зборів та надавати пільги в їх межах. Законодавство надає органам місцевого самоврядування право щорічно встановлювати ставки плати за землю та податку на нерухоме майно аж до 0%, що створює можливість гнучкого реагування на потреби інвестиційного клімату, але водночас несе ризики непрозорості конкуренції між громадами за ресурси.

Стимулюючі детермінанти охоплюють усі форми пільгового оподаткування, що спрямовані на залучення інвестицій, стимулювання зайнятості, прискорення відновлення. Ця група в умовах повного відновлення набуває найбільшого значення, однак генерує системні суперечності, що потребують детального аналізу.

Наприклад, одним із ключових стимулюючих інструментів повного відновлення виступають індустріальні парки. Правову основу їх функціонування закладено Законом України від 21.06.2012 № 5018-VI «Про індустріальні парки» (зі змінами), а з ухваленням Закону № 2330-IX від 21.06.2022 резиденти отримали принципово нові податкові стимули. Станом на серпень 2024 року в Україні зареєстровано 91 індустріальний парк – майже вдвічі більше, ніж до початку повномасштабного вторгнення. «На кінець 2025 року в індустріальних парках було збудовано/будувалися 37 промислових підприємств... Діючі підприємства утворили 3716 робочих місць.» [13] Стрімке зростання інтересу до цього інструменту пояснюється не лише законодавчими змінами, а й хвилею релокованих підприємств, що у 2022 році масово шукали нові виробничі майданчики: за свідченнями учасників ринку, лише у березні 2022 року надійшло понад 1,5 тисячі запитів на резидентство.

Чинний пільговий режим для резидентів індустріальних парків передбачає: звільнення від податку на прибуток терміном на 10 років за умови реінвестування;

звільнення від ПДВ та імпортного мита на ввезення виробничого обладнання; право органів місцевого самоврядування встановлювати знижені до 0% ставки плати за землю та податку на нерухоме майно. У 2023 році Кабінет Міністрів схвалив Стратегію розвитку індустріальних парків до 2030 року, що передбачає спрощення регуляторних процедур та формування скоіндустріального вектору розвитку.

З точки зору фіскального впливу на дохідну базу громад пільговий режим індустріальних парків має подвійну природу. У короткостроковій перспективі (перші 5–7 років функціонування) він призводить до прямих втрат надходжень: громади недоотримують кошти від податку на прибуток, знижених ставок земельного податку та збору за нерухомість. Саме ці надходження є найбільш «чутливими» для бюджетів малих і середніх громад. У ряді випадків це формує парадоксальну ситуацію: громада, залучивши резидента в індустріальний парк, у перші роки збільшує залежність від міжбюджетних трансфертів, а не скорочує її. У довгостроковій перспективі (після завершення пільгового терміну) очікується формування мультиплікативного ефекту: зростання зайнятості збільшує надходження ПДФО; нові підприємства поповнюють базу єдиного податку; розвиток логістичної інфраструктури стимулює суміжний бізнес. Прикладом є Вінниця, де активно функціонують три індустріальні парки з понад 1000 робочих місць, а міська влада прогнозує, що через декілька років надані пільги становитимуть лише 5% від суми ПДФО, яку щорічно генеруватиме промисловий кластер.

Ключовою проблемою є відсутність у більшості громад інструментів кількісної оцінки цього «відкладеного фіскального ефекту», що унеможливає прийняття обґрунтованих рішень про доцільність пільг у конкретних умовах.

На думку Ткачика Ф. раціонально підібраний податковий інструментарій дозволяє «нівелювати негативний вплив процесів оподаткування на фінансово-економічний стан суб'єкта підприємницької діяльності... покращити інвестиційно-інноваційну привабливість в контексті стратегічного розвитку» [7]. Погоджуючись з автором, слід акцентувати на необхідності раціонального використання стимулів.

Проведений аналіз дозволяє виокремити три ключові суперечності, що характеризують сучасний стан податкового регулювання доходів територіальних громад. Перша виникає між фіскальними інтересами держави та фінансовою спроможністю громад. Вилучення військового ПДФО у жовтні 2023 року продемонструвало вразливість бюджетів територіальних громад до централізованих рішень: частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті впала з 24,4% до 17,8% лише через зміну нормативу розщеплення одного податку. При цьому жодного компенсаторного механізму для громад не було передбачено. Бюджетна декларація на 2022–2024 роки задекларувала мінімальний рівень у 20%, Стратегія реформування системи управління держфінансами – 25%, проте реальна динаміка протилежна. Друга суперечність виникає між стимулюванням інвестицій через пільги та бюджетною стійкістю громад у короткостроковій перспективі. Наданий пільговий режим формально є рішенням центральних органів влади, тоді як «плата» за нього лягає переважно на місцеві бюджети через недоотримані місцеві податки. Ця асиметрія між рівнем прийняття рішень та рівнем понесення витрат є джерелом

структурної нестабільності. Третя суперечність – між уніфікованістю державної податкової політики та диференційованими потребами громад. Ні прифронтова громада зі зруйнованою інфраструктурою, ні великий обласний центр, що отримав тисячі нових мешканців і десятки релокованих підприємств, не мають достатніх законодавчих інструментів для адаптації умов оподаткування до своєї унікальної ситуації. Необхідна гнучка система з розширеними повноваженнями на місцях.

Узагальнюючи проведене дослідження є сенс сформулювати пропозиції щодо трансформації податкових детермінант. На підставі проведеного аналізу пропонується комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності формування доходів громад в умовах повоєнного відновлення.

По-перше, доцільно запровадити механізм умовного (результат-орієнтованого) податкового стимулювання. Пільги для резидентів індустріальних парків мають надаватися не автоматично, а за умови досягнення визначених порогових показників: кількість створених робочих місць, обсяг залучених інвестицій, частка реінвестованого прибутку. При недосягненні критеріїв пільги скорочуються або відтермінуються. Це переорієнтує стимул із самого факту реєстрації на реальний економічний ефект.

По-друге, необхідно запровадити механізм часткової компенсації втрат місцевих бюджетів від загальнодержавних пільгових рішень. Якщо держава надає або продовжує пільги за загальнодержавними податками резидентам певних зон, відповідна частина втраченого місцевого компонента має компенсуватися через спеціальну субвенцію або збільшення нормативу відрахування від ПДФО. Це нейтралізує асиметрію між рівнем прийняття рішень і рівнем понесення витрат.

По-третє, потрібне розширення реальної, а не лише формальної, податкової автономії громад. Окрім права встановлювати ставки місцевих податків, громади мають отримати право запроваджувати власні (у визначених межах) форми інвестиційних пільг з місцевих податків поза рамками інституту індустріальних парків – наприклад, для підприємств, що відновлюють виробництво після збитків від воєнних дій. Це збільшить швидкість реакції податкової системи на місцеві потреби.

По-четверте, необхідно забезпечити інтеграцію податкового планування з інструментами стратегічного розвитку громад. Рішення про надання пільг резидентам індустріальних парків мають базуватися на кількісній оцінці фіскального прогнозу за методологією «витрати-вигоди» з горизонтом не менше 10–15 років. Держава має забезпечити громади уніфікованим методичним інструментарієм для такої оцінки, інституційною підтримкою у вигляді регіональних центрів консультативного супроводу.

По-п'яте, в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення особливого значення набуває запровадження

диференційованих підходів до громад залежно від їх фіскального статусу: громади прифронтних зон мають отримувати підвищені коефіцієнти вирівнювання, пріоритетний доступ до відновлювальних субвенцій, а фінансово спроможні громади – більшу автономію у формуванні власних стимулів.

Ключові напрямки підвищення ефективності адміністрування місцевих податків і зборів у контексті зміцнення фінансової основи бюджетів територіальних громад мають бути наступними: підвищення ролі місцевих податків і зборів та збільшення їхньої частки у доходах бюджетів громад шляхом розширення фіскальної бази і податкових повноважень; диверсифікація важелів впливу органів місцевого самоврядування на процеси адміністрування податків і зборів у межах децентралізації, включно з обліком, моніторингом та контролем своєчасності сплати до бюджету; створення комплексних законодавчих, інституційних та інформаційно-комунікаційних передумов удосконалення адміністрування податку на нерухоме майно (відмінне від земельної ділянки) відповідно до кращих світових практик (Польща, Німеччина, Франція, Нідерланди, Великобританія); формування консенсусної позиції щодо нових методичних підходів і практичних механізмів адміністрування місцевих податків і зборів, яка враховувала б інтереси всіх стейкхолдерів. Водночас необхідно забезпечити комфортність системи для всіх суб'єктів оподаткування, мінімізувати бюрократичні процедури та інтегрувати сучасні цифрові технології в процес адміністрування. Це сприятиме фінансовій стійкості та автономності бюджетів, а також забезпеченню належного рівня й якості публічних послуг для населення.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що податкові детермінанти формування доходів територіальних громад є багатоеlementною системою, що перебуває під одночасним впливом структурних, інституційних та ситуативних факторів. В умовах повоєнного відновлення ця система зазнала суттєвих деформацій, що вимагають цілеспрямованої трансформаційної відповіді з боку держави. Система податкових детермінант у сучасних умовах характеризується посиленням ролі стимулюючих детермінант, що є закономірною реакцією на потребу в залученні інвестицій. Проте, наприклад, механізм пільгового оподаткування індустріальних парків, генеруючи «відкладений фіскальний ефект», потребує якісно нових підходів до оцінки ефективності – зокрема, переходу від статичної до динамічної моделі аналізу фіскальних витрат і вигод.

Подальший розвиток системи формування доходів громад має базуватися на принципах умовності стимулювання, симетричності фіскальних рішень та реальної податкової автономії. Лише поєднання цих принципів здатне забезпечити довгострокову фінансову стійкість громад як основи успішного повоєнного відновлення України.

Список використаних джерел:

1. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика): монографія. Київ : НІОС, 2000. 384 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/c57e6281-250f-47e9-839c-d81970e76241> (дата звернення: 10.03.2026)
2. Луніна І. В. Підвищення стійкості публічних фінансів в умовах воєнного часу. *Модерні фінанси: глобальні виклики і сучасні тренди*. Університетська думка. 2024 р. С. 23–25. URL: <http://monography.wunu.edu.ua/index.php/ed/catalog/book/4/chapter/19> (дата звернення: 10.03.2026)
3. Лютий І., Зайчикова В., Шульга Д. Асиметрична фіскальна децентралізація в умовах регіонального відновлення України. *Науковий вісник Полісся* № 2 (27), 2023. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2\(27\)-89-108](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2(27)-89-108) (дата звернення: 10.03.2026)

4. Письменний В. Забезпечення самостійності місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2021. № 1 (76). С. 144–156. DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.1\(76\).2021.144-156](https://doi.org/10.33987/vsed.1(76).2021.144-156) (дата звернення: 15.03.2026)
5. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Горин В. та ін. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика ; за заг. ред. О. Кириленко. Тернопіль: *Економічна думка*, 2019. 280 с. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/4c4a3d78-253e-4608-8bdd-9e01299d045b/content>
6. Затонацька Т. Г., Ткаченко О. Є. Теоретична сутність та особливості формування фіскального простору. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2016. № 3 (31). С. 119–125. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2017/31/24.pdf> (дата звернення: 15.03.2026)
7. Ткачик Ф. Концептуальні детермінанти податкового планування: ефекти та ризики. *Цифрова економіка та економічна безпека*. Вип. 1(16) 2025 С. 150–157. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.16-23>
8. Фіскальний простір сталого соціально-економічного розвитку держави : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 332 с URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/f61d4b2c-fd8a-4d1b-aaec-a1ccdf079be8> (дата звернення: 10.03.2026)
9. Десятнюк О.М., Ткачик Ф.П. Роль податкового потенціалу в розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 1 (66). С. 77–88 URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/2e2b6fe0-34f0-4eea-9389-4f3066bc10c2> (дата звернення: 15.03.2026)
10. Просторове планування розвитку територій громад: кращі практики та рекомендації. Всеукраїнська асоціація громад. URL: <https://communities.org.ua/novyny/prostorove-planuvannya-rozvytku-terytorij-gromad-krashhi-praktyky-ta-rekomendacziyi-posibnyky/> (дата звернення: 15.03.2026)
11. Державний веб-портал бюджету для громадян. Доходи. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення: 15.03.2026)
12. Звіти про виконання Державного бюджету України за 2016–2023 рр. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення: 15.03.2026)
13. роблено в Україні: в індустріальних парках на кінець 2025 року збудовано або будується 37 заводів. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/b023320c-fc61-4e81-add5-d2ebfc78edd2?lang=uk-UA&title=ZroblenoVUkraini> (дата звернення: 15.03.2026)

References:

1. Kyrylenko O. P. (2000) *Mistsevi biudzhety Ukrainy (istoriia, teoriia, praktyka)* [Local budgets of Ukraine (history, theory, practice)]. Kyiv: NIOS, 384 p. Available at: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/c57e6281-250f-47e9-839c-d81970e76241> (accessed March 10, 2026). (in Ukrainian)
2. Lunina I. V. (2024) Pidvyshchennia stiikosti publichnykh finansiv v umovakh voiennoho chasu [Enhancing public finance resilience under wartime conditions]. *Moderni finansy: hlobalni vyklyky i suchasni trendy*, pp. 23–25. Available at: <http://monography.wunu.edu.ua/index.php/ed/catalog/book/4/chapter/19> (accessed March 10, 2026)
3. Liutyi I., Zaichykova V., Shulha D. (2023) Asymetrychna fiskalna detsentralizatsiia v umovakh rehionalnoho vidnovlennia Ukrainy [Asymmetric fiscal decentralization in the conditions of regional recovery of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Polissia – Scientific bulletin of Polissia*, no. 2 (27), pp. 89–108. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2\(27\)-89-108](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2(27)-89-108) (accessed March 10, 2026)
4. Pysmennyi V. (2021) Zabezpechennia samostiinosti mistsevykh biudzhetyv v umovakh finansovoi detsentralizatsii [Ensuring independence of local budgets under financial decentralization]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen – Socio-economic research bulletin*, no. 1 (76), pp. 144–156. DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.1\(76\).2021.144-156](https://doi.org/10.33987/vsed.1(76).2021.144-156) (accessed March 15, 2026)
5. Kyrylenko O., Malyniak B., Pysmennyi V., Horyn V. (2019) *Upravlinnia finansamy terytorialnykh hromad: teoriia i praktyka* [Management of finances of territorial communities: theory and practice]. Ternopil: *Ekonomichna dumka*, 280 p. Available at: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/4c4a3d78-253e-4608-8bdd-9e01299d045b/content> (accessed March 15, 2026)
6. Zatonatska T. H., Tkachenko O. Ye. (2016) Teoretychna sutnist ta osoblyvosti formuvannia fiskalnoho prostoru [Theoretical essence and features of fiscal space formation]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Ekonomika»*, no. 3 (31), pp. 119–125. Available at: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2017/31/24.pdf> (accessed March 15, 2026)
7. Tkachyk F. (2025) Kontseptualni determinanty podatkovoho planuvannia: efekty ta ryzyky [Conceptual determinants of tax planning: effects and risks]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka – Digital economy and economic security*, vol. 1 (16), pp. 150–157. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.16-23> (accessed March 15, 2026)
8. Krysovatyi A. I. (Ed.) (2016) *Fiskalni prostir staloho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy* [Fiscal space of sustainable socio-economic development of the state]. Ternopil: TNEU, 332 p. Available at: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/f61d4b2c-fd8a-4d1b-aaec-a1ccdf079be8> (accessed March 10, 2026)
9. Desiatniuk O. M., Tkachyk F. P. (2021) Rol podatkovoho potentsialu v rozvytku mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini [The role of tax potential in the development of local self-government in Ukraine]. *Svit finansiv – World of finance*, vol. 1 (66), pp. 77–88. Available at: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/2e2b6fe0-34f0-4eea-9389-4f3066bc10c2> (accessed March 15, 2026)
10. Vseukrainska asotsiatsiia hromad (n.d.) *Prostorove planuvannia rozvytku terytorii hromad: krashchi praktyky ta rekomendatsii* [Spatial planning of community development: best practices and recommendations]. Available at: <https://communities.org.ua/novyny/prostorove-planuvannya-rozvytku-terytorij-gromad-krashhi-praktyky-ta-rekomendacziyi-posibnyky/> (accessed March 15, 2026)
11. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian (n.d.) *Dokhody* [Incomes]. Available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>. (accessed March 15, 2026)
12. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy (n.d.) *Zvity pro vykonannia Derzhavnogo biudzhetu Ukrainy za 2016–2023 rr.* [Reports on execution of the State Budget of Ukraine]. Available at: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (accessed March 15, 2026)
13. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy (2025) *Zrobleno v Ukraini: v industrialnykh parkakh na kinets 2025 roku zbudovano abo buduetsia 37 zavodiv* [Made in Ukraine: 37 plants built or under construction in industrial parks by the end of 2025]. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/b023320c-fc61-4e81-add5-d2ebfc78edd2> (accessed March 15, 2026)

Дата надходження статті: 16.03.2026

Дата прийняття статті: 06.04.2026

Дата публікації статті: 24.06.2026